

care au desprăfuit teatrul. S-ar vedea astfel că „modernul“ nu s-a descoperit azi, că există, dacă se poate spune așa, o adevărată „tradiție“ a tendințelor novatoare.

În afară de asta, o secție de critică organizată, cu o viață a ei, ar contribui la statornicirea unui climat de efervescență intelectuală veritabilă și a unor relații firești, deschise.

Chestionarul revistei cuprinde și întrebarea: „ce fel de pregătire dă competență specifică cronicarului dramatic?“ E greu să răspunzi cu o rețetă, dar cred că aici se ascunde „cheia“ eficienței activității lui. La terminarea studiilor, tânărul critic se găsește „la egalitate“ cu actorul, cu regizorul; cu toții sînt absolvenți ai facultății. Prin specificul profesiei însă, lui îi este interzisă cea mai mică întrerupere a pregătirii. Ca actor, se poate să vezi numai filmele, expozițiile, să citești cărțile care te interesează mai mult; criticul însă nu-și poate îngădui nici un moment de șomaj „intelectual“. Munca lui e și în bibliotecă — ceasuri întregi de lectură zilnică —, dar și în ceea ce pare o recreație, căci el trebuie să dispună în permanență de un foarte larg sistem de referințe. Nu vom repeta niciodată suficient cuvîntul „cultură“. Vă închipuiți ce impresie face oamenilor de teatru un cronicar care, abia după spectacol, cere piesa pentru lectură secretariatului literar?..

Nu știu dacă este bine ca în timpul elaborării spectacolului să intervină cineva dinafară; actorii sînt extrem de sensibili, o prezență străină îi inhibă și-i derutează. Cred însă că la vizionări ar fi bine să participe și cronicari. Cuvîntul lor, asimilat în pauza de cîteva zile pînă la premieră, ar putea contribui la corectarea eventualelor erori, astfel ca spectacolul să nu se fixeze greșit. Și e obligatoriu ca acești spectatori avizați, care dau tonul, și care sînt cronicarii, să fie invitați la premieră — și nu o lună de zile mai tîrziu. Pentru că, apărînd la șase săptămîni după nașterea spectacolului, cronică interesează mai puțin, în orice caz nu mai ajută în aceeași măsură.

În schimb, lipsa criticului se simte puternic pe parcursul vieții reprezentației; căci spectacolul nu moare odată cu premiera, ci abia se naște, și el trebuie sprijinit, revăzut, discutat în evoluția lui.

Un asemenea lucru a încercat revista „Teatrul“, cu ancheta sa la „spectacolul obișnuit“ — și cred că asta a fost una dintre inițiativele sale cele mai bune. Poate că ar fi bine să o continue și s-o extindă asupra provinciei; căci s-a văzut, în decadă, că avem și în provincie forțe care merită să fie susținute și stimulate.

Revista dv. suferă de o anumită ineficiență, datorită întîrzierii ei permanente față de fenomenul pe care-l consemnează; problema s-ar putea rezolva numai prin schimbarea periodicității, cel puțin bilunar.

Interesul față de ea ar putea fi stimulat și prin întărirea legăturilor cu mișcarea teatrală. În perioada în care se organizau „mese rotunde“, în paginile revistei se schimbau opinii mai variate, se crease un climat creator, un centru de efervescență. Este un sistem care n-ar trebui părăsit, la care m-ar bucura să se recurgă, poate și cu colaborarea ATM-ului, pe care țin s-o ofer în mod stăruitor. N-ar fi rău să lărgiți cercul colaboratorilor revistei. Oamenii care semnează acum spun lucruri interesante, dar, fiind mereu aceiași, ajungi să știi la ce opinii să te aștepti din partea lor. Marile nume ale criticii literare ar putea contribui la ridicarea nivelului teoretic al revistei și ar aduce un accent nou în critică.

PAUL BORTNOVSCHI

Scenograf la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra“

„LIPSĂ DE INTERES PENTRU SCENOGRAFIE“

Voi încerca să răspund întrebărilor revistei fără să le respect întocmai ordinea și judecînd mai mult din punctul de vedere al artei pe care o practic.

Trebuie să spun că discuția asupra plasticii spectacolului se face dinafara fenomenului real, în cea mai mare parte a cronicii dramatice. N-aș vrea să atribui acest fapt unei lipse de competență; mi se pare, mai curînd, că este vorba de indiferență, de lipsa interesului pentru scenografie. Aproapte toată critica dramatică trece cu foarte mare ușurință peste zona vizuală a faptului teatral. De aici decurg mai multe consecințe. Neparticipînd, neurmărind evoluția activității scenografice, critica se desensibilizează în

raport cu ea. Asta determină sărăcia de informații din ziare și reviste și, în unele cazuri, chiar dezinformarea publicului în problemele plastice de spectacol, după cum explică aprecierile cronate care se tipăresc. Foarte rar am întâlnit în cronică dramatică sau în studiul de critică teatrală o luare de atitudine fermă și bine documentată asupra creației de decor și costume. În schimb, sîntem suprasaturați de aprecieri convenționale, de o platitudine exasperantă, ca: „un decor funcțional“, „un decor foarte frumos“ și așa mai departe.

Am convingerea că astăzi, la noi, se practică o scenografie modernă, de valoare și de atitudine. Aș numi-o scenografie regizorală sau regie scenografică; altfel spus, între regie și decor s-a creat o legătură intimă foarte strînsă, o întrepătrundere constantă. În această conjunctură, pasivitatea criticilor apare cu atît mai surprinzătoare. În virtutea unei asemenea atitudini, aprecierile se formulează periferic și astfel aparenta modernitate se cataloghează în mod greșit drept modernitate autentică, o temă atît de importantă ca aceea a realismului în imaginea teatrală nu este nicînd ridicată, și așa mai departe.

În ceea ce privește raportul obiectiv-subiectiv în munca de analiză și consenare critică, trebuie să spun că sînt pentru o subiectivitate elevată, pătrunsă de pasiune și condusă de convingeri temeinice. Criticul trebuie să fie, în primul rînd, un spectator excelent, un spectator foarte sensibil. La noi, critica se pierde adeseori în amănunt. Nu o dată se discută „la bani mărunți“ numai aspectele superficiale ale actului creator, în timp ce respirația mare a spectacolului scapă cronicii. Ni se oferă nenumărate speculații de detaliu, dar sentimentele mari și ideile importante, atitudinea, poziția creatorului sînt trecute cu vederea. Spectacolul *Cum vă place* a fost fărîmitat în polemici despre Jacques Melancolicul, despre Bufon, despre picioarele goale ale Rosalindei, dar spiritul general al montării nu a fost sesizat. *Poveste de iarnă* la Teatrul „Barbu Delavrancea“ și *Intrigă și iubire* la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra“ au constituit fiecare, cred eu, un eveniment plastic. Decorul lui Ciulei pentru piesa lui Schiller era de o remarcabilă justete față de text, autor, epocă, comunicînd în același timp, într-o excelentă expresie teatrală, viziunea noastră asupra acestora. El nu a fost nici măcar remarcat de mulți croniciari. Evenimentele curente din domeniul plastic, de la pictură pînă la ceramică și fotografie, sînt continuu comentate și analizate. Este regretabil că realizări din teatru, cel puțin echivalente ca valoare, dacă nu mai importante ca fapte de cultură decît una sau alta dintre expozițiile consemnate în cronici, își consumă existența fără ecou. În sensul acesta înțeleg subiectivitatea criticului: cred că el trebuie să fie sensibil, receptiv, capabil de elan, să se lase antrenat de ce este mare, important, punînd pasiune în lupta împotriva mediocrității.

În ce privește partea obiectivă, științifică a muncii critice, ea ar trebui să se specializeze mai mult, să se apropie mai mult de datele de profesie ale artei spectacolului. Efemeritatea actului teatral, condiția lui trecătoare de existență obligă critica să fixeze aspectele fenomenului scenic, să lupte împotriva timpului. Dar pentru ca o asemenea muncă de fixare și documentare să poată avea loc, este nevoie, mai ales în ceea ce privește scenografia, de o calificare plastică mai hotărîită, de mai multă strădanie pentru dezvoltarea simțului plastic și de o completare a culturii vizuale.

Puținele studii și încercări de sinteză care se fac sînt semnate de obicei de croniciari de artă plastică. Aceștia dau în mod firesc mai multă atenție fenomenului plastic izolat, fără să analizeze în suficientă măsură ansamblul complex al spectacolului. În mod practic, teatrul nefiind preocuparea lor de bază, ei nici nu pot urmări sistematic activitatea continuă care se desfășoară pe scenele noastre și, ca atare, nu pot să-și formeze o imagine organică, completă, în această privință.

Ce remedii s-ar putea găsi? Cred că trebuie să se pornească de la o educație plastică foarte temeinică a viitorului cronicar de teatru, începînd cu pregătirea sa în institutele de specialitate, Institutul de teatru, Institutul de arte plastice. (Deocamdată, în majoritatea cronicilor care apar se simte, atunci cînd este vorba despre un critic înzestrat și bine pregătit, cultura literară, dar nu și cea vizuală.) Ar fi de dorit și apariția masivă și promptă a unor publicații de scenografie, care să atragă atenția asupra realizărilor și să dezvolte comentariul de critică plastic-teatrală, în spiritul problemelor care agită astăzi teatrul.

Vorbînd despre profilul criticului, mă simt dator să stăruie mai mult asupra sensibilității lui. Criticul trebuie să fie capabil de emoții de calitate. Din experiență, am învățat să prețuiesc foarte mult în artă valoarea primelor senzații și reacții, să respect spontaneitatea. Nu știu dacă se poate cere așa ceva, dar mi se pare foarte importantă sinceritatea comunicării acestor senzații. Sprijinindu-se pe o documentare vastă, pregătit anume pentru fiecare spectacol, avînd convingeri originale și posedînd o imagine proprie asupra textului, cronicarul trebuie să rămîna foarte receptiv, foarte deschis. El trebuie

să fie capabil să-și abandoneze pentru moment viziunea proprie pentru a judeca valorile care i se propun, așa cum sînt ele oferite de spectacol. Corelarea, confruntarea dintre viziunea spectacolului și opinia criticului devine cu atît mai interesantă, bineînțeles atunci cînd cronicarul nu-și fetișizează punctul de vedere propriu și nu deformează intențiile interpretelor și regizorului.

Întrebați cum apreciez activitatea revistei „Teatrul“. Cred că această publicație dă categoric sentimentul seriozității în muncă și al perseverenței (și printr-un fel de timiditate constantă, printr-o abținerere, pare-se voită, de la efectul plastic). Nu știu dacă o revistă de artă trebuie să facă parte dintr-o școală, să se integreze într-un curent delimitat de opinii, dar socotesc că ea este obligată să aibă o atitudine declarată, să manifeste combativitate, spirit contemporan, pasiune pentru nou, stimă pentru valorile reale. Dacă o asemenea revistă se adresează doar specialiștilor, atunci ea poate să-și atingă scopul păstrînd o ținută sobră, oarecum impersonală, științifică, nu fără să renunțe la combativitatea de fond a conținutului. Dar dacă e destinată și publicului, revista trebuie să posede în plus atracțiozitate, forță de mobilizare. Din punctul acesta de vedere, mi-se pare că revista „Teatrul“ nu știe să-și sublinieze îndeajuns propriile poziții, nu se definește destul de viu, destul de publicistic (de altfel, nici nu știu bine dacă ea se adresează specialiștilor sau spectatorilor). Chiar formula grafică utilizată o dezavantajează, o lipsește de relief, o uniformizează. Se folosesc caractere de tipar monotone, titluri șterse. Desigur că la asta contribuie și condiții tehnice obiective (tipografie, calitatea hîrtiei, clișee). Neajunsurile acestea ar putea fi mult atenuate, însă, printr-o paginație inspirată. Nu grafica publicistică în sine, nu efectul decorativ ca atare sînt de dorit, dar există o tehnică a relevării faptului important, și în grafică și în punerea în pagină, tehnică ce nu trebuie neglijată. Egalitatea imaginilor și monotonia cam desuetă a machetelor sînt, în bună măsură, vinovate pentru faptul că eforturile revistei nu stîrnesc destul interes.

ION COMAN

Directorul Teatrului de Stat din Piatra Neamț

„CRONICARII TREBUIE SĂ FIE OAMENI DE TEATRU ȘI OAMENI AI TEATRULUI“

1. Ultimii ani au marcat oricum o sporire a eficienței actului critic. În primul rînd, cred că o atenție specială a fost acordată sprijinirii textului dramatic — analizei fenomenului literar, deci. Și totuși, de cele mai multe ori, criticile sînt prea la „obiect“, la piesa respectivă, și nu se încearcă generalizări privind însăși specificitatea genului, nu se fac observații de ordinul teoriei teatrale. Cronica rămîne astfel „o cronică de serviciu“, ce va folosi numai autorului respectiv și nu dramaturgiei.

Cu privire la afirmarea sau criticarea unor tendințe în teatrul nostru, lupta de opinii e binevenită. E greu de descifrat totuși, cu o balanță farmaceutică, ce e nou și ce e conservator în teatrul nostru.

Sub ochii noștri se desfășoară lupta de opinii privind, de pildă, spectacolul *Caragiale-Ionescu*. Ar fi bine totuși ca opinia criticului să nu fie cu totul ruptă de părerea publicului.

Au fost cazuri cînd spectatorii se orientau invers față de opinia criticului (mai mult, e drept, în criticile de film). Aceasta e un semn!

2. Raportul dintre conținutul de idei și forma spectacolului; de multe ori, acest raport dialectic e judecat „rupt“, fără a se face o analiză științifică; de multe ori, spectacolul e judecat exclusiv sub semnul regizorului sau al autorului, ca o creație sau o nereușită a unui factor singular. Se resimte nevoia analizei „uneltelor specifice“ ale teatrului — conflict, replică etc. — și mai ales a celor ținînd de măiestrie, de tehnică.